

S. Nela Gašpar

EUHARISTIJA – IZVOR, VRHUNAC I SREDIŠTE KRŠĆANSKOG ŽIVOTA (BENEDIKT XVI.)

Doc. dr. s. Nela Gašpar, Teologija u Rijeci

UDK: 265.3:262.131 BENEDIKT XVI.

Pregledni rad

Svoju apostolsku pobudnicu o euharistiji, sakramentu ljubavi, papa Benedikt XVI. povezuje sa svojom prvom enciklikom *Deus caritas est. Bog je ljubav*, u kojoj također govori o sakramentu euharistije kako bih istaknuo njezin odnos s kršćanskom ljubavlju, bilo prema Bogu bilo prema bližnjemu. Papa Benedikt ističe da „biti kršćanin nije rezultat neke etičke odluke ili neke velike ideje, već je to susret s događajem, s Osobom, koja životu daje novi obzor i time konačni pravac“. Budući da je Bog prvo ljubio nas (usp. Iv 4,10), ljubav nije samo „zapovijed“ već je i odgovor na dar ljubavi kojom nam Bog dolazi ususret. Isusova smrt na križu vrhunac je očitovanja Božje ljubavi u „svome najradikalnijem obliku“ (usp. Iv 19,37). Tome činu prinosa Isus je dao trajnu prisutnost ustanovljenjem euharistije na posljednjoj večeri. On aticipira svoju smrt i uskrsnuće dajući već u tome času svojim učenicima samoga sebe u prilikama kruha i vina (usp. Iv 6,31-33) Stoga je izraz *agape*, za papu Benedikta, postao također i nazivom za euharistiju: „u njoj sâm Bog dolazi na tjelesan način da bi nastavio svoje djelo u nama i po nama“. Iz toga jasno slijedi da je „euharistija središte i cilj sveukupnog kršćanskog života“, a kršćanin je pozvan da „svojem životu dâ autentično euharistijsko utemeljenje“.

Ključne riječi: euharistija, ljubav, sakrament, pashalno otajstvo, ustanova.

* * *

Uvod

Svoju apostolsku pobudnicu o euharistiji¹ papa Benedikt XVI. povezuje sa svojom prvom enciklikom *Deus caritas est. Bog je ljubav*,² u kojoj također govori o sakramentu euharistije kako bih

1 BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – sakrament ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve*, Zagreb, 2007.

2 BENEDIKT XVI., *Deus caritas est. Bog je ljubav*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.

istaknuo njezin odnos s kršćanskom ljubavlju bilo prema Bogu bilo prema bližnjemu. U središtu je prve papine enciklike ljubav kojom nas Bog ispunjava i koju moramo drugima prenositi i s njima dijeliti. U svijetu u kojemu se uz Božje ime poneki put povezuje osveta ili čak dužnost mrziti i činiti nasilje, ta je poruka za papu Benedikta „vrlo aktualna i ima vrlo konkretno značenje“.³

Kršćansku sliku o Bogu i sliku čovjeka i njegovu životnog puta koji iz toga proizlazi papa Benedikt na vrlo jasan način vidi izrečenu u riječima Prve Ivanove poslanice: „Bog je ljubav i tko ostaje u ljubavi, u Bogu ostaje, i Bog u njemu“ (1Iv 4,16). Papa ističe da je u tom tekstu ponuđen i sažet obrazac kršćanskoga života: „I mi smo upoznali ljubav koju Bog ima prema nama i povjerovali joj.“ Stoga „biti kršćanin nije rezultat neke etičke odluke ili neke velike ideje, već je to susret s događajem, s Osobom, koja životu daje novi obzor i time konačni pravac“.⁴ U svojoj poslanici Ivan je taj događaj izrazio sljedećim riječima: „Po ovom smo upoznali Ljubav: on je za nas položio život svoj. I mi smo dužni živote položiti za braću“ (1Iv 3,16). Kršćanska vjera stoga ljubavi pridaje središnje mjesto. Zapovijed ljubavi prema Bogu⁵ i zapovijed ljubavi prema bližnjemu⁶ sadržane u Ponovljenom i Levitskom zakoniku (Pnz 6, 4-5; Lev 19,18) Isus je povezao u jednu zapovijed (usp. Mk 12,29-31).

Budući da je Bog prvo ljubio nas (usp. 1Iv 4,10), ljubav sada nije samo „zapovijed“ već je i odgovor na dar ljubavi kojom nam Bog dolazi ususret. „Utjelovljeni nas Bog sve privlači k sebi. Stoga shvaćamo kako je izraz *agape* sada postao također naziv za euharistiju: u njoj sâm Bog dolazi na tjelesan način da bi nastavio svoje djelo u nama i po nama.“⁷

Isusova smrt na križu vrhunac je očitovanja Božje ljubavi u „svome najradikalnijem obliku“ (usp. Iv 19,37).⁸ Papa Benedikt ja-

3 Isto, 1.

4 Isto, 1.

5 „Čuj, Izrael! Jahve je Bog naš, Jahve je jedan! Zato ljubi Jahvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom!“

6 „Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe.“

7 BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – sakrament ljubavi*, 5.

8 Usp. BENEDIKT XVI., Izvor života iz Gospodinova boka otvorena u ljubavi i predanju. Euharistija: središte Crkve, u: ISTI, *Bog je s nama. Euharistija: središte života*, Verbum, Split, 2004., 38-54.

sno ističe da je objava na križu polazišna točka u definiranju ljubavi i jedini put kojim se kršćanski život i njegovo shvaćanje i življenje ljubavi moraju kretati. „Tomu činu prinosa Isus je dao trajnu prisutnost ustanovljenjem euharistije na Posljednjoj večeri. On anticipira svoju smrt i uskrsnuće dajući već u tome času svojim učenicima samoga sebe u prilikama kruha i vina, svoje tijelo i svoju krv kao novu mǎnu (usp. Iv 6,31-33).“⁹

1. Ustanovljenje euharistije na posljednjoj večeri

„Ako je antički svijet nejasno osjećao da je istinska čovjekova hrana – ono od čega on kao čovjek živi – *Logos*, vječna mudrost, sada je taj isti *Logos* doista za nas postao hranom – kao ljubav. Euharistija nas uvodi u čin Isusove žrtve. Mi ne primamo samo na statički način utjelovljenoga *Logosa* već ulazimo u samu dinamiku njegova predanja samoga sebe. ...ono što je prije značilo stajati u Božjoj prisutnosti, postaje sada sjedinjenje s Bogom po dioništvu u Isusovu žrtvenom prinosu, dioništvu u njegovu tijelu i u njegovoj krvi.“¹⁰

Ustanovljenje euharistije prethodnica je Isusove smrti. Premda riječi koje je Isus izgovorio na posljednjoj večeri nisu nešto potpuno neočekivano nego su prethodno oblikovane u njegovu životu i djelovanju, one ipak, za papu Benedikta, na sasvim nov način osvjetljuju ono što se njima mislilo: ustanovljenje euharistije duhovno je izvršenje smrti, u njima Isus preobražava smrt u duhovni čin svojega „da“, u čin ljubavi koja se razdaje; u čin štovanja kojim se za Boga i od Boga stavlja ljudima na raspolaganje. Isus razdaje samoga sebe kao Onaj koji je razdijeljen i rastrgan. Stoga su riječi posljednje večere i smrt „usko povezane: riječi bi posljednje večere bez smrti bile kao novčanice bez pokrića; smrt bi bez ovih riječi bila puko pogubljenje bez uočljivog smisla. No oboje zajedno tvore ovo novo događanje u kojemu besmislenost smrti postaje njezin smisao, u kojemu se nelogičnost pretvara u logičnost i riječ, u koje-

9 *Isto*, 13.

10 *Isto*, 13.

mu uništenje ljubavi, a to po sebi znači smrt, postaje upravo njezina potvrda, njezina trajna postojanost.¹¹

Prije negoli poblizje analizira riječi posljednje večere, papa Benedikt upućuje na izvješće o pranju nogu. Za papu Benedikta evanđelist u ovom događaju sažima sve Isusove riječi, sav njegov život i patnju, sve ono što Isus čini i što on jest: on se priginje k prljavštini čovječanstva i pere ga u svojoj ljubavi. Svrha je robovske službe pranja nogu bila u tome da se čovjeka pripremi za stol, za zajedništvo, da može zajedno s drugima sjesti za stol. Isus nas priprema za stol i za zajedništvo pred Bogom i jednih s drugima. Ovo znakovito djelovanje upućuje na Isusovoj smrti ustanovljeno zajedništvo učenika s Isusom, ali i na uzajamni odnos jednoga učenika prema drugome. I u pranju nogu i u euharistiji čuju se riječi „ovo činite“. A ovo činjenje u konkretnom životu ima svoj uzor i mjeru u načinu kako je to Isus činio. Zato Ivan i piše: „Ako to znate, blago vama budete li tako i činili!“ (Iv 13,17).¹²

Riječi posljednje večere „Ovo je moje tijelo, ovo je moja krv“ izričaji su Izraelova žrtvenoga jezika kojima se označavaju darovi što ih se u hram prinosilo Bogu. Kad Isus uzima ove riječi, on samoga sebe označava kao *konačnu i stvarnu žrtvu* u kojoj su ispunjeni svi ovi uzaludni pokušaji Staroga zavjeta. U njemu je prihvaćeno ono što se prije uvijek htjelo, a nikada nije moglo postići: jedinstvo s Bogom. Bog ne želi žrtvovanje životinja; njemu pripada sve. On ne želi ni žrtvovanje čovjeka jer ga je stvorio za život. Bog želi nešto veće od toga: on želi ljubav koja preobražava čovjeka, koja ga čini sposobnim prihvatiti Boga, kojom se prepušta Bogu. Sada izgledaju suviše sve žrtve čitave ljudske povijesti, ovo vječno uzaludno nastojanje, ali su u neku ruku i prozori koji otvaraju pogled na ono istinsko, kao početni čini koji su sada dokraja ispunjeni. Ono što se ondje mislilo – dar Bogu, jedinstvo s Bogom – događa se sada u Isusu Kristu, u njemu koji Bogu ne daje nešto nego samoga sebe, a po sebi i sve nas.¹³

11 RATZINGER, Joseph, Božje „da“ i ljubav potvrđuju se i u smrti. Izvorište euharistije u tajni Uskrsa, u: ISTI, *Bog je s nama. Euharistija: središte života*, Verbum, Split, 2004., 24-25.

12 Usp. *Isto*, 25-26.

13 Usp. *Isto*, 27-28.

Dvjema spomenutim rečenicama preuzetim iz Izraelove teologije hrama, odnosno sklapanja Saveza na Sinaju, Isus pridodaje riječi koje potječu iz pjesama o sluzi Božjem iz Knjige proroka Izaije (usp. Iz 53): „*Ovo je moje tijelo, koje se za vas predaje, moja krv, koja se za vas i za mnoge prolijeva.*“ Kako bismo shvatili sadržaj ove rečenice, papa Benedikt upućuje na njezinu pozadinu. Izrael je babilonskim progonstvom izgubio i svoj hram. Nije više mogao štovati Boga, nije mu više mogao prinostiti svoje hvalospjeve; nije više mogao prinostiti žrtve zadovoljštine te se morao zapitati što se zapravo sada treba dogoditi, kako održati životnim ovaj odnos s Bogom, kako se pravilno postaviti prema stvarima ovoga svijeta. Jer je u konačnici upravo to bilo posrijedi u samome kultu: održati ispravnim odnos čovjeka prema Bogu jer samo tako i osovina stvarnosti može ostati ispravna. U ovim pitanjima što ih je nužno nabacivalo vrijeme bez kulta Izrael je primio jedno novo iskustvo. On nije mogao slaviti hramsku liturgiju, mogao je samo trpjeti zbog svoga Boga, a proroci su ovu patnju vjerničkoga Izraela shvatili kao istinsku žrtvu novoga bogoslužja u kojoj Izrael stupa pred živoga Boga za sve ljude, za čitav svijet. Međutim, Izrael je istodobno svjestan i svoje grešnosti, sebičnosti i izgubljenosti. On ne može potpuno ostvariti istinski lik Božjega sluga. Tako ove pjesme s jedne strane govore o sudbini patničkoga naroda i pomažu u njezinu prihvaćanju. Ali istodobno otvaraju i očekivanje onoga u kojemu će se ovo posve obistiniti, onoga koji će uistinu biti čisti Božji svjedok u ovome svijetu, a čije se ime još ne spominje. „Na posljednjoj večeri Isus izgovara ove riječi. On trpi za mnoge, i time pokazuje da se u njemu ostvarilo ovo očekivanje; da se u njegovoj patnji događa ovo veliko bogoslužje čovječanstva. On sam je ono čisto „za“, onaj koji ništa ne čini za sebe, nego sve nas zastupa pred Bogom.“¹⁴

Prihvaćanjem smrti, dakle, Isus sabire i nosi u sebi čitav Stari zavjet, najprije teologiju žrtve kao ono što se događalo u hramu i oko njega, a potom i teologiju izganstva, pravednoga patnika. Papa Benedikt ističe da tome valja pridodati i treće, tekst proroka Jeremije (Jr 31,31) o novome Savezu koji više neće biti navezan na tjelesno

14 Isto, 30.

podrijetlo od Abrahama, ni na učinak zakona, nego će nastati iz nove Božje ljubavi, koja nam daje novo srce. To Isus na posljednoj večeri uzima na se. U njegovu trpljenju i umiranju ovo očekivano postaje stvarnost; njegovo je umiranje sklapanje novoga Saveza. Može se reći da ono označava krvno bratstvo između Boga i ljudi. Ova je misao bila prisutna i prigodom sklapanja Saveza na Sinaju. Ondje je Mojzije podigao oltar kao Božji znak i naspram njega postavio dvanaest kamenova kao znak dvanaest Izraelovih plemena te ih poškropio krvlju kako bi Boga i čovjeka povezao u jednome zajedništvu ove žrtve. Ono što je ondje bilo tek pokušaj i nada – događa se ovdje. „On, koji je Božji Sin, i on, koji je čovjek, predaje se u svome umiranju Ocu i tako se očituje kao *onaj koji nas sve unosi u Oca*. On sada zbiljski ostvaruje krvno bratstvo, *zajedništvo Boga i čovjeka*; on otvara vrata što ih mi ljudi ne možemo otvoriti. Mi možemo samo pipajući tražiti Boga i, koliko je do nas, ne znamo odgovara li on. To ostaje tragičan moment, sjena što se rasprostire svim religijama, jer one su krik na koji ostaje nejasan svaki odgovor. Samo Bog sam može prihvatiti ovaj krik. Isus Krist, Božji Sin i Čovjek, koji svoju ljubav pokazuje i u smrti, a smrt preobražava u događaj ljubavi i istine, on je odgovor; u njemu je utemeljen novi Savez.“¹⁵

Tako biva vidljivo kako je nastala euharistija i koji je njezin stvarni izvor. Nisu dovoljne samo riječi njezina ustanovljenja, nije dovoljna ni smrt, ni oboje zajedno nije dostatno, nego tome mora pridoći i uskrsnuće u kojemu Bog prima ovu smrt i čini ju vratima u jedan novi život. Stoga papa Benedikt zaključuje: „Za ustanovljenje euharistije nije dovoljna samo posljednja večera. Jer riječi što ih Isus na njoj izgovara anticipacija su njegove smrti, preobrazba smrti u događaj ljubavi, preobrazba besmisla u smisao koji se za nas otvara. Ali to onda također znači da ove riječi zadobivaju svoju težinu i svoje stvarateljsko obilježje onkraj granice vremena samo time što ne ostaju puke riječi nego bivaju potvrđene njegovom stvarnom smrću. I opet bi ova smrt ostala prazna, njegove bi riječi ostale puki neodrživi zahtjev, ne bi se pokazalo istinitim da je njegova ljubav jača od smrti, da je smisao jači od besmisla. Smrt bi ostala prazna,

15 *Isto*, 35.

poništala bi i riječi da nije došlo uskrsnuće u kojem je postalo vidljivo da su ove riječi izrečene s božanskom punomoću; da je njegova ljubav uistinu toliko snažna da seže dalje od smrti. Tako ovo troje ide zajedno: riječ, smrt i uskrsnuće. I ovu trojednost riječi, smrti i uskrsnuća, u kojoj naslućujemo nešto od tajne samoga trojstvenoga Boga, kršćanska predaja naziva 'pashalni misterij', uskrsno otajstvo. Samo je ovo troje zajedno istinska stvarnost, i ovo je uskrsno otajstvo izvorište iz kojega izlazi euharistija¹⁶,¹⁶ a euharistija je naše udioništvo u tajni Uskrsa.

2. Euharistija – naše udioništvo u otajstvu novoga života

„Biti kršćanin zapravo nije ništa drugo do udioništvo u tajni utjelovljenja... to jest upravo udioništvo čovjeka u komuniji između čovjeka i Boga, koja je utjelovljenje Riječi.“¹⁷ U Isusu Kristu nalazimo ostvarenu onu „alkemiju“, veli papa Benedikt, koja ljudsko bivstvo pretapa u Božje.

Papa Benedikt ističe da je zapadna teologija zbog svoga pretežno metafizičkoga i povijesnoga interesa donekle zanemarila gledište koje uistinu predstavlja poveznicu između raznih dijelova teologije, kao i između teološke refleksije i konkretnog, duhovnoga ostvarenja kršćanstva. Treći carigradski sabor pruža mu za to odlučujuće uporišne točke koje su, prema njegovu mišljenju, neophodne i za ispravno tumačenje Sabora u Kalcedonu.

Kalcedon je svojom poznatom formulom o dvjema naravima u jednoj osobi opisao ontološki sadržaj utjelovljenja. Treći carigradski sabor se – nakon spora što ga je ova ontologija izazvala – našao pred pitanjem: što je duhovni sadržaj ove ontologije? Ili konkretnije: što to znači praktično i egzistencijalno „jedna osoba u dvije naravi“? Kako može jedna osoba živjeti s dvjema voljama i s dvostrukim umom? Papa Benedikt naglašava da se pritom nipošto nije radilo o pitanjima puke teoretske radoznalosti nego o nama samima. Naime,

16 BENEDIKT XVI., Izvor života iz Gospodinova boka otvorena u ljubavi i predanju. Euharistija: središte Crkve, 39-40.

17 RATZINGER, Joseph, *Gledati probodenoga. Pokušaj duhovne kristologije*, Verbum, Split, 2008., 93.

radilo se o pitanju: kako možemo živjeti kao kršteni za koje, prema Pavlu, mora vrijediti ovo: „živim, ali ne više ja, nego Krist živi u meni“ (Gal 2,20)?

Kao što je poznato, tada su se – u sedmom stoljeću – slično kao i danas, nudila dva rješenja koja su bila podjednako neprihvatljiva: da u Kristu nije postojala vlastita ljudska volja ili su postojale dvije potpuno odijeljene sfere volje. Odgovor Sabora glasio je da onotološko jedinstvo dviju sposobnosti volje, koje ostaju samostojne, u jedinstvu osobe, na razini egzistencije znači *komuniju* dviju volja. Ovim izlaganjem jedinstva kao komunije Sabor zacrtava onotologiju slobode. Obje su „volje“ ujedinjene u zajedničkom „da“, zajedničkoj vrednoti. Drukčije rečeno: obje su volje ujedinjene u „da“ Kristove ljudske volje božanskoj volji Logosa.

Sabor ovdje trojstveni model (s obvezatnom analoškom razlikom) primjenjuje na kristologiju: Božje jedinstvo nije jedinstvo neraščlanjenja i nerazlikovanja nego jedinstvo na način komunije-jedinstva koje stvara ljubav i koje jest ljubav. Na ovaj način Logos uzima bivstvo čovjeka Isusa u svoje vlastito bivstvo i o tome govori svojim vlastitim „ja“: “Siđoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla“ (Iv 6,38).

„U Sinovoj poslušnosti, u ujedinenju dviju volja u jednome jedinom 'da' Očevoj volji, ostvaruje se komunija između ljudskoga i božanskoga bivstva. 'Divna zamjena', 'alkemija bivstva' – ovdje se ostvaruje kao oslobađajuća i pomirujuća komunikacija, koja postaje komunija između Stvoritelja i stvorenja. U bolu ove zamjene, i samo ovdje, ostvaruje se temeljna i jedino otkupljujuća promjena čovjeka, koja mijenja uvjete svijeta. Ovdje se rađa zajedništvo, ovdje nastaje Crkva. Čin udioništva u Sinovoj poslušnosti kao istinska promjena čovjeka istodobno je jedino učinkovit i djelotvoran čin obnove i promjene društva i svijeta uopće: samo ondje gdje se ostvari ovaj čin, događa se promjena koja vodi k spasenju – kraljevstvu Božjem.“¹⁸

Sinovo utjelovljenje stvara komuniju između Boga i čovjeka i tako otvara mogućnost komunije između ljudi. Ova komunija između Boga i čovjeka, koja je ostvarena u osobi Isusa Krista, po-

18 RATZINGER, Joseph, *Gledati probodenoga*, 98-99.

staje priopćiva u tajni Uskrsa, to jest u Isusovoj smrti i uskrsnuću, a euharistija je naše udioništvo u tajni Uskrsa te tako tvori Crkvu, tijelo Kristovo. Odatle potječe nužnost euharistije za spasenje. U ovome smislu treba shvatiti Isusove riječi: „Ako ne jedete tijela Sina Čovječjeg i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi“ (Iv 6,53). Najdublja tajna komunije između Boga i čovjeka dostupna je u sakramentu *tijela* Uskrsloga i obrnuto, otajstvo stoga zahtijeva naše *tijelo* i ostvaruje se u *tijelu*.

Poslanje radi kojega je Isus Krist došao među nas doseže svoj vrhunac u vazmenom otajstvu. U otajstvu njegove poslušnosti na križu, otajstvu gdje se susreću Božja i ljudska sloboda, Isus je ustanovio novi i nerazrješivi Savez, koji vrijedi zauvijek. »U vazmenom smo otajstvu doista oslobođeni od zla i smrti. Ustanovljujući euharistiju, sâm Isus je govorio o 'novom i vječnom Savezu', koji je sklopljen u njegovoj prolivenoj krvi (usp. Mt 26,28; Mk 14,24; Lk 22,20).«¹⁹

Ova konačna svrha Isusova poslanja bila je očita već na početku njegova javnog života. Naime, kad je Ivan Kristitelj na obali Jordana ugledao Isusa gdje dolazi k njemu, uskliknuo je: »Evo Jaganjca Božjega koji odnosi grijeh svijeta!« (Iv 1,29) i »On će vas krstiti Duhom Svetim« (Mt 3,11). Isus je pravi vazmeni jaganjac koji se sâm dragovoljno prinio kao žrtva za nas, sklapajući tako novi i vječni Savez. Euharistija u sebi sadržava tu korjenitu novost, koja nam se u svakom slavlju iznova nudi.

J. Ratzinger analizira ustanovu euharistije na posljednoj večeri koja se zbiva u kontekstu obredne večere koja je bila spomen događaja što ga je utemeljio izraelski narod, a to je oslobođenje iz egipatskoga ropstva. Ta obredna večera, povezana sa žrtvovanjem jaganjca (usp. Izl 12, 1-28.43-51) bila je spomen na prošlost, no istodobno i proročki spomen, to jest navještaj budućeg oslobođenja. Doista, narod je iskusio da to oslobođenje nije konačno jer je njegova povijest još uvijek bila bremenita ropstvom i grijehom. Spomen na drevno oslobođenje tako se otvorio pitanju i iščekivanju dubljeg, korjenitijeg, univerzalnijeg i konačnog spasenja. Upravo u tom kon-

¹⁹ BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, 9.

tekstu Isus unosi novost svoga dara. U zahvalnoj molitvi Berakah on zahvaljuje Ocu ne samo za velike događaje iz davne prošlosti nego i za vlastito uzvišenje. Ustanovljujući sakrament euharistije, Isus anticipira i uključuje žrtvu križa i pobjedu uskrsnuća. No on se istodobno objavljuje kao *pravi* žrtvovani jaganjac, koji je u Očevu naumu predviđen prije postanka svijeta, kao što čitamo u Prvoj Petrovoj poslanici (usp. 1Pt 1, 18-20). Smještajući svoj dar u taj kontekst, Isus očituje spasenjsko značenje svoje smrti i uskrsnuća, otajstva koje postaje obnoviteljskom stvarnošću povijesti i čitava kozmosa. Naime, ustanovljenje euharistije pokazuje kako je po sebi nasilna i apsurdna smrt u Isusu postala vrhunskim činom ljubavi i konačnim oslobođenjem čovječanstva od zla.²⁰

3. Euharistija – vrhunac i središte kršćanskog života

Isus jasno povezuje dar vlastita života u vazmenom otajstvu s darom Duha koji će biti podijeljen njegovim učenicima (usp. Iv 16,7). Duh Sveti bio je najprije poslan kao dar Sinu koji postade čovjekom ostvariti otajstvo spasenja za čitavo čovječanstvo. Poslije »odlaska« Krista-Sina Duh će doći izravno dovršiti djelo Sinovo: to je njegovo novo poslanje. On će dakle završiti novu eru povijesti spasenja i dovesti ju k punini. Vazmeno otajstvo vrijeme je novoga dolaska Duha Svetoga.

Darom Duha počinje dakle novo vrijeme »u 'rasporedbi otajstva': vrijeme Crkve, u kojem se Krist očituje, uprisutnjuje i priopćava djelo svoga spasenja po liturgiji Crkve, 'dok opet ne dođe' (1Kor 11,26). U tom vremenu Crkve, Krist živi i sada djeluje u Crkvi i s njom na nov način, vlastiti tomu novom vremenu. On djeluje po sakramentima: to predaja zajednička Zapadu i Istoku naziva 'sakramentalnom ekonomijom' koja se sastoji u priopćavanju (ili 'dijeljenju') plodova: vazmenog otajstva Kristova u slavlju 'sakramentalne' liturgije Crkve.«²¹

Svi su sakramenti usmjereni k euharistiji kao svojemu cilju. »Ako je euharistija odista izvor i vrhunac života i poslanja Crkve,

20 Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis. Sakrament ljubavi*, 10.

21 KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE, Zagreb, 1994., br. 1076.

iz toga osobito slijedi da je polazište hoda kršćanske inicijacije mogućnost da pristupimo euharistiji. U tu se svrhu moramo upitati, a to su naglasili i sinodalni oci, je li u našim kršćanskim zajednicama dovoljno zamijećena tijesna povezanost krsta, potvrde i euharistije. Naime, ne bi se nikada smjelo zaboraviti da bivamo kršteni i potvrđeni kako bismo mogli sudjelovati u euharistiji. Ta činjenica podrazumijeva obvezu da u našoj pastoralnoj praksi promičemo jedinstvenije shvaćanje puta kršćanske inicijacije. Sakrament krsta, kojim bivamo suobličeni Kristu, pritjelovljeni Crkvi te postajemo posinjena Božja djeca, ulazna su vrata prema tome svim ostalim sakramentima. Njime bivamo uključeni u jedno Tijelo Kristovo (usp. 1Kor 12,13), svećenički narod. Pa ipak, upravo sudjelovanje u euharistijskoj žrtvi treba u nama usavršavati ono što nam je u krstu darovano. I darovi Duha su dani za izgrađivanje Kristova Tijela (1Kor 12) i za veće evanđeosko svjedočanstvo u svijetu. Stoga presveta euharistija kršćansku inicijaciju dovodi do ispunjenja te se postavlja kao središte i cilj sveukupnoga sakramentalnog života.«²²

Redosljed sakramenata inicijacije od samih je početaka ostao nepromijenjen u teološko-liturgijskim promišljanjima, ali je u pastoralnoj praksi i slavljenju zadobio drukčiju formu. Pastoralna je praksa u različitim povijesnim okolnostima taj proces dijelila na »etape« udaljujući jednu od druge pri čemu je, katkad, naglašavan pristup pojedinim sakramentima, a zasjenjivana vrijednost inicijacije kao ulaženje u sakramentalnost kršćanskoga života.

S obzirom na to, apostolska pobudnica pape Benedikta XVI. ističe kako je potrebno »obratiti pozornost na red sakramenata inicijacije. U Crkvi postoje različite tradicije. Ta se raznolikost jasno očituje u crkvenim običajima Istoka, kao i u samoj praksi Zapada s obzirom na red inicijacije odraslih, u odnosu prema redu krštenja djece. Pa ipak, takva razlikovanja nisu toliko dogmatskoga reda nego više pastoralnoga značenja. Konkretno, nužno je provjeriti koja praksa doista može bolje pomoći vjernicima da u središte stave sakrament euharistije, kao stvarnost kojoj teži cijela inicijacija. Biskupske konferencije neka u tijesnoj suradnji s kompetentnim dikasterijima

22 BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – sakrament ljubavi*, 17.

Rimske kurije provjeravaju učinkovitost aktualnih pristupa inicijaciji kako bi formacija, primljena u našim zajednicama, mogla pomoći kršćaninu da sve više sazrijeva i svojem života dâ autentično euharistijsko usmjerenje, kako bi bio kadar, na način prilagođen našem vremenu, dati obrazloženje nade koja je u njemu (usp. Pt 3,15).²³

Poznate su promjene redoslijeda sakramenata inicijacije, osobito u novije vrijeme (XVIII.-XX. st.).²⁴ Te promjene možemo objašnjavati samo snagom kontingentnih razloga (pedagoški motivi) koji mogu biti valjani jedino u nedostatku teološkog produbljanja. Na teološkoj razini, promjena redoslijeda triju sakramenata kršćanske inicijacije ne može biti ni prihvaćena ni branjena.²⁵ O tome svjedoči Drugi vatikanski sabor koji je u svezi sa suvremenom liturgijskom obnovom postavio pitanje o ponovnom uspostavljanju narušenog jedinstva sakramenata kršćanske inicijacije. Drugi vatikanski sabor to je naglasio u odluci o obnovi potvrde u Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum concilium*, br. 71,²⁶ jer je upravo njezin povijesni razvoj i doveo do nelogične pastoralne prakse.

Međutim, povijesni razvoj pastoralne prakse narušenog redoslijeda sakramenata kršćanske inicijacije očituje prije svega izdvajanje euharistije iz konteksta inicijacijske cjeline. Apostolska pobudnica o euharistiji upravo to naglašava kada piše »da je polazište hoda kršćanske inicijacije mogućnost da pristupimo euharistiji... euharistija kršćansku inicijaciju dovodi do ispunjena te se postavlja kao središte i cilj sveukupnoga sakramentalnog života.«²⁷ Euharistija je vrhunac u pristupu i trajnost u življenju inicijacije.

23 *Isto*, br. 18.

24 O prethodnom razdoblju vidi studiju M. ZACHARA., *L'ordine dei sacramenti dell'iniziazione cristiana. La storia del loro conferimento nella liturgia romana fino alla fine del XIII. Secolo*. Dissertazio ad doctoratum Sacrae Liturgiae assequendum in Pontificio Istituto Liturgico, Lublin, 2003.

25 Usp. Pietro Angelo MURONI, *L'ordine dei sacramenti dell'iniziazione cristiana. La storia e la liturgia dal XV secolo al 1992 nel rito romano*, Roma, 2007.

26 DRUGI VATIKANSKI SABOR, Konstitucija o svetoj liturgiji. *Sacrosanctum Concilium*, (22. XI. 1964.), br. 71, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.: »Neka se nanovo sastavi obred potvrde, da bude jašnija nutarnja veza tog sakramenta s čitavom kršćanskom inicijacijom.« Usp. Ante MATELJAN, *Otajstvo poslanja. Sakrament potvrde*, Split, 2004., 91-100.

27 BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, 17.

Zaključak

Za papu Benedikta euharistija nije samo otajstvo kršćanskog života nego „otajstvo koje valja ponuditi svijetu“.²⁸ Govoreći o toj univerzalnoj, kozmičkoj dimenziji otajstva euharistije papa Benedikt citira svoju prvu encikliku *Deus caritas est*.

»Kruh koji ću ja dati tijelo je moje – za život svijeta' (Iv 6,51). Gospodin ovim riječima otkriva pravo značenje dara vlastita života za čovječanstvo. Te nam riječi ujedno pokazuju i Isusovo duboko suosjećanje sa svakim čovjekom. Doista, evanđelja tako često donose Isusove osjećaje prema ljudima, osobito prema grešnicima i onima koji trpe (usp. Mt 20,34; Mk 6,34; Lk 19,41). Isus svojim dubokim ljudskim suosjećanjem izražava Božju spasenjsku inicijativu za svakoga čovjeka kako bi ovaj postigao vječni život. Svako euharistijsko slavlje sakramentalno posadašnjuje Isusov dar vlastita života na križu za nas i za čitav svijet. No Isus nas u euharistiji istodobno čini svjedocima Božjeg milosrđa prema svoj braći i sestrama. Na taj se način iz otajstva euharistije rađa služba ljubavi prema bližnjemu koja 'se sastoji upravo u činjenici da ljubim, u Bogu i s Bogom, i osobu koja mi se ne sviđa ili koju uopće ne poznajem. To se može ostvariti samo na temelju dubokog susreta s Bogom, susreta koji se pretvorio u zajedništvo volje te zahvatio čak i osjećaje. Tada naučim promatrati drugu osobu ne više samo svojim očima i svojim osjećajima, već iz perspektive Isusa Krista.«²⁹

Otajstvo euharistije osposobljava nas i poziva da se odvažno založimo u strukturama ovoga svijeta kako bismo u njih unijeli novost odnosâ čiji je neiscrpan izvor u Božjemu darivanju. Papa Benedikt naglašava kako jedinstvo s Bogom istovremeno znači i jedinstvo sa svima onima kojima se on daruje. Kristološko-sakramentalni temelj jedino je polazište koje omogućava ispravno shvaćanje Isusova nauka o ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

28 BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, 88.

29 BENEDIKT XVI., *Deus caritas est. Bog je ljubav*, 232.

**EUCHARIST – THE FONT, THE HEIGHT AND THE
CENTRE OF CHRISTIAN LIFE
(BENEDICT XVI)**

Summary

Pope Benedict XVI links the apostolic exhortation about the Eucharist, the sacrament of love, with his first encyclical letter *Deus caritas est*, where he also speaks about the sacrament of Eucharist, in order to underline its relationship with Christian love, either towards God or man. Pope Benedict stresses that “being a christian is not a result of an ethical decision or a great ideal, but it is a encounter with an event, a Person, which gives to the life a new horizon and a final destination.” Since God firstly loved us (cf. 1 John 4,10), love is not only a commandment, but also an answer to the gift of love by which God comes towards us. Jesus' death on the cross is the height of revelation of God's love in its “most radical form” (John 19,37). To this act of offering Jesus gave a continuous presence by the establishment of the Eucharist during the Last supper. He anticipates his death and resurrection by giving himself in that moment to his disciples as bread and wine (cf. John 6,31-33). Therefore, the word *agape* according to Pope Benedict denotes the eucharist: “there God's own *agape* comes to us bodily, in order to continue his work in us and through us”. From this it proceeds that “the eucharist is the height and the centre of the whole Christian life”, and a Christian is invited to give “to his life an authentic eucharistic foundation”.

Key words: *Eucharist, Love, sacrament, paschal mystery, establishment.*